

Yusuf Bolat

QATEYİM, KADÂM, ADETİM ÖYLE...

Qateyim, kadâm, adetim öyle: alsam – bermege unutam, bersem almağa aşıqam.

Hastasıñ, deyler, dünyadaki doqsan marazdan eñ beteri saña tiygen, deyler.

Qateyim, kadâm, bu marazdan qurtulmaq için dua oquttım, ırım çıqarttım, özüme etne ettirdim. Ettirdim amma, bu bizim total Fadmeniñ duası da, ırımı da, etnesi de fayda bermedi. Qateyim, kadâm, fayda bermegen soñ men de oña dua parasını bermedim.

Qateyim, kadâm, Daltaban Ayşege de körüldim. Oña professor deseñ de olacaq. Onıñ başı, aqıl çoqluğundan, çille qarpızı kibi mına-mına patlayım, dep tura.

Aqız, o seniñki maraz degil, tabiattır, – dedi. – Şeytan şerine oğrap, unuñçanlıq adetine qapılğansıñ.

– Ya o şeytan qayerimde tura? – dedim.

– Başıñ töpesinde tura, – dedi. Molodes, Daltaban Ayşege! Tabiatımniñ sıırımı bir baqışta taptı. Men de öyle belley edim.

Belley edim amma, qabaat mende degil, anavı cais şeytanda olğanını qomşularım añlamaq bile istemeyler.

– Aldıñmı, qaytarıp ber, unutma, – deyler. – Almaq bermeknen yaraşır.

Alla canıñızını alsın, men istep unutam yoqsa? Qateyim, kadâm, bu cemaatnen çekişem işte. Dünya yarığı mençün gece qaranlığı oldu. “Qaytar” sözünü eşitkende bu ğarip cançığım boğazımdan degil, burnumdan çıqqanday ola.

Daa keçenlerde anavı zevzek Zibide evime sürüp keldi.

– Aqız, qıyma maşınamnı qaytar, – dey. – El malını bir ay tutmağa utanmaysıñmı?

– Vay canım, ev işinde tehnika qullanmaq asla adetim degildir, – deyim. – Qaveni avanda tüyem, çamaşırını elnen yuvam, qıymanı pıçaqnen kesem. Sen onı bir başqasına bergendirsiñ.

Zibide qaz kibi qabarıp, çükündür kibi qızardı da, ahırı bomba olup patladı:

– Alla seniñ malıñnı degil, canıñnı alsın! – dedi.

Kördiñmi, kadâm, men oña “canım” desem, o maña “Alla canıñnı alsın” dey. Böyle qomşuluq olurmu endi?

Vallai, maşınası da maşına edimi ya? Lafı aram. Men onı özümki bellep, (unutçanlıq işte!) Aqtöpe bazarında zornen eki kümüşke savuştırğan edim. Endi oña yañısını alıp bereyimmi? Yoq, canım, tap o qadar ahmaq degilim.

Sen meni yahşı diñle, kadâm, bu dünyada beterinden beteri ola eken. İlle deseñ anavı şartmek Şaver. Aytqanına köre, bir yıl evelsi ondan otuz kümüş ödünç alğanım. Alsam – alğandırım, inkârım yoq, lâkin unuttuğum. Qateyim, kadâm, adetim öyle. Ende üç yüz altmış beş kündir, selâm yerine maña saba-aqşam yumruq köstere.

Senden paramnı protsentinen qaytarıp alırım, – dey.

Ya o da nasıl protsenttir? – deyim. Berilgen para ay sayın protsent işley. İşley bersin, – deyim. – Protsenti seniñ faydaña. Men ölgence seniñ otuz kümüşniñ otuz biñ çıkar. O vaqıt kâğıt ketirir de, parañnı alırsıñ.

– Ya o da nasıl kâğıttır?

– Men ödünç para alğanda, bu iş zakonny olsun dep, er zaman kâğıt berem. Üstüne de özümniñ balaban peçatımnı basam.

– Basqan peçatıñnıñ túbünde qalıp yeber, dey...

Qateyim, kadâm, pek yuvaş bir qadınım, bu halqıñnı söğüşine de, qarğışına da qatlanam. Qatlanmayıp baqçı, şu saat söğüşü döğüşke, qarğış kötekke aylanacaq. Kötek aşap men aqlısız edim yoqsa?

Kerçegini aytsam, kötekleycek olup yürüenler de bar. Olardan biri anavı çalğıcı Amzadır. Eki kün evelsi maña ağız selâmı yollağan:

– Açköz öbürge barıp aytıñ, benim akkordeonımnı qaytarıp bersin, – degen. – Qaytarmasa, saçağın başı üstüne yıqar da, oña zilli garmoşkanen pohoronny marş çalarım. – degen.

Endi qateyim, kadâm, o sarhoş erif ne deseñ, yapar, evimni de yıqar, ölmezden evel marşımni da çalar. Qabaatım olsa, yanmaz edim amma, bir suçsuz ölecem de...

Garmon meselesi şöyle oldu. Bir kün bazardan qayta edim. Raqıdan başı-közü şişken şu müsibet ögüme çıqıp qaldı. Keçke şeytan çıqqaydı.

– Yenge, men futbolğa aşıqam, – dedi. – Zamet olmasa, yol üstü bu akkordeonni bizim evge taşlañız. Qateyim, kadâm, eyilik yap da, deryağa taşla, bir kün ola ille ögüñe çıqar, degenler. Men de eyilik yapmaq istedim. Bir elimde sepet, bir elimde on pudluq garmon terlep-pişip zornen evge kelip yettim. Yettim amma, Amzaniñ emanetini evine taşlamağa unuttuqanı. “Zarar yoq, – dedim men özümni tınçlandırıp. – Amza sarhoş edi, kimge bergenini özü de unuttuqandır”.

Em kerçekten unuttu ğaliba. – Eki-üç kün ondan ses-soluq çıqmadı.

Qateyim, kadâm, esli-başlı qadıñğa garmon ne kerek? Özüm çalıp, oña özüm oynayımı?

Böyle dep tüşüngen son, şu cinabetniñ garmonını balaban bir şalğa sardım da, bu qart alımda onı sırtıma urıp, ta Aqtöpe bazarına alkettim... Sattım ebet. Çalmağa bilmegen soñ onı daa ne yapayım?..

Çalğıcı Amza maña nafiye açuvlana. Vallai, onıñ garmonı olğanını unutmağan olsam, bazarga da alıp çıqmaz edim, bedavadan beş aşağı da satmaz edim.

Kördiñmi, kadâm, şu hayırsız garmon başıma ne qadar belâ ketirdi? Amma pyansa Amza bu eyiligim için evimi yıqacaq ola. Özünüñ evi yıqılsın...

Eyilikke kemlik, degenleri böyle ola eken. Lâkin, qateyim, kadâm, eyilik yapmağan künüm közüme yuqu kirmey. Yarın kimden ödünç alırım dep, saba-sabağace tüşünip çıqam. Birinden beş, daa birinden on beş... Birinden oraq, daa birinden tarağ... Saylamayım, kadâm, canlarını da ağırtaymayım; evlerinden, ellerinden ne qoparsam, onı alam. Alam da, şu daqqası kimden alğanımı unutam. Qateyim, kadâm, adetim öyle, saba ne aşağanımı da aqşamğace unutam. O qadar şeyni aqıld tutıp benim başım buhgalter kitabıdır yoqsa?

Menim evimde, kadâm, puf yünlü, uzun quyruqlı qap-qara bir pardoş bar. Evdeki sıçanları beş kün içinde darma-dağın etti. Episi qomşularğa qaçıp ketti. Bu eyiligi için mışığımı can-yürekten sevdim. Onen tekmi ana-bala oldıq.

Oldıq amma, anavı Gülşerfeniñ yapqanına bir baqçı. Balaban bir toyda meni halq ortasına tartı çıqardı da, bağıra-çağıra:

– Aqız, benim pardoş mışığımı qaçan qaytaracaqsıñ? – dedi. Men nege oğrağanımı bilmedim.

– Vay, canım Gülşerfe, benim mışığım qaçandan berli senki oldı? – dedim.

– Baq sen bu alem masharasına, mışıqni mende alğanını da unuttuq. “Evimni sıçan bastı, qapqanı yoq, beş-on küñge pardoşını ber” degen sen degil ediñmi?

Men de qızdım.

– Yoluñni qara mışıq kessin, eviñe barıp yetme, – dedim oña. – Belki benim yuvasında zincirnen bağı taraş köpegim de seniñdir?

Keçke bunı aytağaydım. Böyle degenimnen halq arasından anavı Zompataq Ali atılıp çıqtı da:

– Men-menlep turma, o benim köpegimdir, – dedi. Köyge musafirlikke ketkende qaraltıña qaravul dep alğan ediñ. Baq oña, benim köpegime endi yuva da yaptırgan, zincir da alğan...

Kimdir bilmem, şişman bir erif bütün halqni susturıp, bar sesinen qıçırdı:

– Tiymeñiz zavallığa, qabaat onda degil, – dedi. – Onıñ adeti öyle, alğanını bermege unuta...

Men onı kerçekten aytadır, belledim. O deseñ şaqa ete eken. Bütün halqni küldürdi. Er kes qursağına yapışıp, içekleri üzülgece qah-qaha qopardılar.

Qah-qahalap çıqsın canları. O qadar külip mında maymun oynatalar yoqsa? Belki mışıq da, köpek de olarnıñkidir. Buña inkârım yoq, amma unuttuqanı. Men istep unutam yoqsa? Adetim öyle...

Kördiñmi, kadâm belânı, meni “unutçaq bir zavallı” dep acıyaqları yerine, köpek-mışıq hırsızı yaptılar.

Yazıqlar olsun, toynıñ dolmasından da, burmasından da bismillâ etmedim. Burnumda tek qoqusı yamladı. Şu aqşamı entir-tentir evge qaytıp keldim. Köpegimni deral yuvasından çezip,

ev içine bağladım. Pardoşnen biraz uzlaşamaylar amma, qateyim, kadâm, miyav-av-av yaşaymız işte.

Ey-yey, kadâm, balalarım da benim tabiatımda ekenler. Buña skleroz deyler, ğaliba. Lâkin olar alğanlarını degil, tek meni unutalar.

– Neçün kelip ketmeysiñiz, tüşüñizge asret oldım, – dep yazam.

– Sen için utanamız, – deyler.

– Ne, benim başımda boynuzım bar yoqsa? – dep olarğa cevap qaytaram.

– Boynuzıñ yoq amma, martaval tabiatıñ bar, – deyler. – Seniñ yapqanlarıñnı bizim taraflarda anekdot etip aytalar. Endi çare qalmadı, ya Magadanğa ya da Kamçatkağa köçip ketecekmiz...

Kördiñmi, kadâm, canım-canım analarımdan qaçalar. Qaçsınlar. Men olarnı dünyanıñ çetimdem de barıp taparım...

Vay, kadâm, sennen lafqa tutunıp, miyavımnı da, av-avımnı da unuttım. Gece-kündüz yavrularımnıñ başı ucunda turam: olardan biri tumav, o biri de isal oldı. Qateyim, kadâm, dost-eşlerimden tek olar qaldılar, olarnen eglenem, olarnen dertleşem...